

**Висновки Верховного Суду України,
викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду
заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої
п. 1 ч. 1 ст. 237 КАС України, за I півріччя 2014 р.***

150.000.000 Земельне законодавство

150.030.000 Землекористування (оренда)

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування ст. 20 Закону України від 6 жовтня 1998 р. № 161-XIV «Про оренду землі» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 161-XIV)¹ та ст. 24 Закону України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 1952-IV) щодо можливості державної реєстрації договору оренди земельної ділянки у разі звернення однієї зі сторін такого договору із заявою про відкликання підпису.

Відповідно до ст. 18 Закону № 161-XIV² договір оренди землі набирає чинності після його державної реєстрації.

На підставі ст. 20 цього Закону укладений договір оренди землі підлягає державній реєстрації. Право оренди земельної ділянки виникає з дня державної реєстрації цього права відповідно до закону, що регулює державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень.

Верховний Суд України вже висловив правову позицію стосовно моменту укладання договору оренди землі та наслідків відкликання підпису з укладеного договору до державної реєстрації останнього. Так, у постанові від 18 грудня 2013 р. Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України зазначила, що своє волевиявлення на укладання договору учасник (сторона) правочину здійснює в момент досягнення згоди з усіх істотних умов, складання та скріплення підписом письмового документа. Реєстрація договору є адміністративним актом, тобто елементом щодо договору. Прохання учасника (сторони) правочину не здійснювати реєстрацію договору оренди земельної ділянки, волевиявлення на укладання якого він виявляв

у момент досягнення згоди з усіх істотних умов, складання та скріплення підписом письмового документа, не є підставою для визнання договору недійсним у порядку, визначеному ч. 3 ст. 203 та ч. 1 ст. 215 ЦК України.

У постанові від 25 грудня 2013 р. Судова палата підтвердила наведене вище правове судження та зазначила, що відповідно до ст. 214 ЦК України відмовитися від двостороннього правочину можна лише за взаємною згодою сторін. Одностороння незгода сторони з реєстрацією підписаного (укладеного) нею договору не може визнаватися обставиною для визнання його недійсним із підстав, передбачених ч. 3 ст. 203 та ч. 1 ст. 215 цього Кодексу.

Ураховуючи наведене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України погоджується з твердженням Вищого адміністративного суду України про те, що дії відповідачів щодо здійснення державної реєстрації договорів оренди землі, сторонами яких є позивач і товариство, вчинені на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Відносини із реєстрації договорів оренди землі на час виникнення спірних правовідносин регулювалися, зокрема, Законом № 161-XIV, Порядком ведення Поземельної книги і Порядком ведення Книги записів про державну реєстрацію

* Продовження. Початок матеріалу опубліковано в журналі за 2014 р. № 12, с. 4—14.

¹ Статтю виключено на підставі Закону України від 11 лютого 2010 р. № 1878-VI.

² Статтю виключено на підставі Закону України від 11 лютого 2010 р. № 1878-VI.

державних актів на право власності на земельну ділянку та на право постійного користування земельною ділянкою, договорів оренди землі (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2009 р. № 1021³) і Тимчасовим порядком ведення державного реєстру земель (затверджено наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 2 липня 2003 р. № 174; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 липня 2003 р. за № 641/7962).

Ні наведеними, ні іншими нормативно-правовими актами не було передбачено права однієї зі сторін договору на відкликання заяви про його державну реєстрацію, поданої іншою стороною та відповідного кореспондуючого такому праву обов'язку відповідачів — не реєструвати договір.

На час розгляду справи зазначені порядки втратили чинність, як і встановлений раніше законом обов'язок реєструвати такі договори.

Частиною 1 ст. 4 Закону № 1952-IV встановлено, що обов'язковій державній реєстрації підлягають речові права та обтяження на нерухоме майно, розміщене на території України, що нале-

жить фізичним та юридичним особам, державі в особі органів, уповноважених управляти державним майном, іноземцям та особам без громадянства, іноземним юридичним особам, міжнародним організаціям, іноземним державам, а також територіальним громадам в особі органів місцевого самоврядування, зокрема й право оренди земельної ділянки.

Статтею 24 цього Закону встановлено вичерпний перелік підстав, згідно з яким може бути відмовлено у державній реєстрації прав, та її ч. 4 передбачено, що відмова в державній реєстрації та їх обтяжень з підстав, не передбачених цим Законом, заборонена.

Проте, аналізуючи норми Закону № 1952-IV, можна дійти висновку, що він не регулював спірних правовідносин, пов'язаних із реєстрацією договорів оренди. Цей Закон визначає правові, економічні, організаційні засади проведення державної реєстрації речових та інших прав, які підлягають реєстрації за цим Законом, та їх обтяжень і спрямований на забезпечення визнання державою цих прав, створення умов для функціонування ринку нерухомого майна.

оренди земельної ділянки (постанови Верховного Суду України від 14 січня 2014 р. у справах № 21-314а13, 21-403а13, 21-429а13; від 21 січня 2014 р. у справі № 21-408а13; від 11 лютого 2014 р. у справі № 21-449а13).

210.000.000 Митне законодавство

210.070.000 Митні платежі

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування п. 2 розд. II «Прикінцеві положення» Закону України від 7 грудня 2000 р. № 2134-III «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання ринку автомобілів в Україні» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 2134-III) щодо відчуження майна, ввезеного на територію України без сплати мита як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства.

Згідно з ч. 1 ст. 18 Закону України від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР «Про режим іноземного інвестування» майно, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями (крім товарів для реалізації або власного споживання), звільняється від обкладення митом.

Відповідно до ч. 5 цієї статті, якщо протягом трьох років з часу зарахування іноземної інвестиції на баланс підприємства з іноземними інвести-

ціями майно, що було ввезене в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду зазначеного підприємства, відчужується, у тому числі у зв'язку з припиненням діяльності цього підприємства (крім вивезення іноземної інвестиції за кордон), підприємство з іноземними інвестиціями сплачує ввізне мито, яке обчислюється виходячи з митної вартості цього майна, перерахованої у валюту України за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України на день здійснення відчуження майна.

³ Постанова втратила чинність на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 р. № 1051.

Разом з тим на час ввезення Товариством транспортних засобів на митну територію України діяли положення Закону України від 17 лютого 2000 р. № 1457-III «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» (далі — Закон № 1457-III), який спрямований на захист конкуренції між суб'єктами підприємницької діяльності, створеними без залучення коштів або майна (майнових чи немайнових прав) іноземного походження, та суб'єктами підприємницької діяльності, створеними за участю іноземного капіталу, забезпечення державного захисту вітчизняного виробника та конституційних прав і свобод громадян України.

Офіційне тлумачення положень ч. 1 ст. 5 Закону № 1457-III та ч. 1 ст. 19 Закону України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII «Про інвестиційну діяльність» (далі — Закон № 1560-XII) надав Конституційний Суд України у Рішенні від 29 січня 2002 р. № 1-рп/2002 (справа про оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями; далі — Рішення № 1-рп/2002), дійшовши таких висновків.

З дня набуття чинності цієї норми Закону № 1457-III спеціальне законодавство та державні гарантії захисту іноземних інвестицій, які діяли на момент реєстрації інвестицій і підлягали застосуванню на вимогу іноземного інвестора на підставі гарантій від зміни законодавства, застосовуються у межах, передбачених ст. 3 цього Закону та ст. 19 Закону № 1560-XII.

Положення ч. 1 ст. 5 Закону № 1457-III у взаємозв'язку з іншими положеннями цього Закону є підставою як для відмови у наданні, так і для припинення раніше наданих пільг у сфері валютного і митного регулювання та справляння податків, зборів (обов'язкових платежів) підприємствам з іноземними інвестиціями, їх дочірнім підприємствам, а також філіям, відділенням, іншим відокремленим підрозділам, включаючи постійні представництва нерезидентів, незалежно від часу внесення іноземних інвестицій та їх реєстрації.

Враховуючи наведене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що вимоги п. 2 розд. II «Прикінцеві положення» Закону № 2134-III поширюються на підприємства з іноземними інвестиціями у разі відчуження майна, яке ввезене в Україну без сплати мита як внесок іноземного

Таким чином, Законом № 1457-III, який прийнятий пізніше, ніж Закон № 93/96-ВР, припинено пільги для підприємств з іноземними інвестиціями.

Водночас згідно з положенням п. 2 розд. II «Прикінцеві положення» Закону № 2134-III автомобіль, що був попередньо ввезений в Україну без сплати (повної або часткової) передбачених законодавством податків та зборів, на підставі пільг, наданих законодавством, може бути відчужений або переданий у володіння, або (та) у користування, або (та) у розпорядження тільки після сплати у повному обсязі всіх податків та зборів, передбачених законодавством України на день ввезення автомобіля на митну територію України.

Метою цього Закону є стимулювання виробництва автомобілів в Україні та недопущення випадків ухилення від оподаткування при їх ввезенні чи продажу. Закони № 2134-III та № 1457-III взаємопов'язані щодо припинення податкових пільг для підприємств з іноземними інвестиціями, зокрема при ввезенні в Україну автомобілів.

Згідно з положеннями статей 3, 11 МК України⁴ безпосереднє здійснення митної справи, що, зокрема, включає митне регулювання, пов'язане із встановленням та справлянням податків і зборів, покладається на митні органи України.

Системний аналіз наведених норм права дає підстави вважати, що підприємства з іноземними інвестиціями не звільнені від обов'язку сплати податків і зборів при відчуженні автомобілів, які були попередньо ввезені в Україну без сплати передбачених законодавством податків та зборів, контроль за сплатою яких здійснюють митні органи.

Крім того, як зазначив Конституційний Суд України у Рішенні № 1-рп/2002, застосування до підприємств з іноземними інвестиціями національного режиму валютного регулювання та справляння податків, зборів (обов'язкових платежів) відповідає взятим Україною за зазначеними договорами міжнародним зобов'язанням.

інвестора до статутного капіталу підприємства. При цьому в МК України контролюючими органами за встановленням та справлянням таких податків і зборів визначено митні органи (постанова Верховного Суду України від 18 лютого 2014 р. у справі № 21-491а13).

⁴ Кодекс 2002 р., який втратив чинність на підставі МК України 2012 р.

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування Порядку повернення платникам податків коштів, що обліковуються на відповідних рахунках митного органу як передоплата, і митних та інших платежів, помилково та/або надмірно сплачених до бюджету, контроль за справлянням яких здійснюється митними органами (затверджено наказом Державної митної служби України від 20 липня 2007 р. № 618; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 вересня 2007 р. за № 1097/14364; далі — Порядок повернення) та Порядку взаємодії митних органів з органами Державного казначейства України в процесі повернення з Державного бюджету України помилково та/або надмірно зарахованих до бюджету митних та інших платежів, контроль за справлянням яких покладається на митні органи (затверджено наказом Державної митної служби України, Державного казначейства України від 20 липня 2007 р. № 611/147; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 вересня 2007 р. за № 1095/14362), який був чинним на час виникнення спірних правовідносин (далі — Порядок взаємодії) щодо порядку повернення з Державного бюджету України помилково та/або надмірно зарахованих до бюджету митних та інших платежів платниками податків.

Відповідно до ч. 6 ст. 264 МК України у разі якщо після сплати декларантом податків і зборів (обов'язкових платежів) згідно з митною вартістю товарів, визначеною митним органом, буде прийнято рішення про застосування митної вартості, заявленої декларантом, сума надміру сплачених податків і зборів (обов'язкових платежів) повертається декларанту у місячний термін з дня прийняття рішення, у порядку, передбаченому законодавством.

Так, саме Порядок повернення визначає процедуру повернення платникам податків коштів, що обліковуються на відповідних рахунках митного органу як передоплата, і митних та інших платежів, помилково та/або надмірно сплачених до бюджету, контроль за справлянням яких здійснюється митними органами, в тому числі у випадках, зазначених у ст. 264 МК України.

Відповідно до абзаців 1, 2 п. 1, пунктів 2—4 розд. III Порядку повернення для повернення з Державного бюджету України митних та інших платежів, помилково та/або надмірно сплачених до бюджету, контроль за справлянням яких здійснюється митними органами, платником податків до загального відділу митного органу, яким здійснювалось оформлення митної декларації, подається заява довільної форми, яка підписується керівником і головним бухгалтером суб'єкта господарської діяльності або фізичною особою.

Заява може бути подана не пізніше 1095-го дня, наступного за днем зарахування коштів до Державного бюджету України.

Заява, зареєстрована в загальному відділі, після розгляду керівником (заступником керівника) митного органу разом з пакетом документів передається до відділу митних платежів митного

органу (далі — Відділ) для перевірки обґрунтованості повернення заявлених сум.

Відділ перевіряє факт перерахування митних та інших платежів з відповідного рахунку до Державного бюджету України та наявність переоплати.

Для підготовки висновку про повернення з Державного бюджету України помилково та/або надмірно зарахованих до бюджету митних та інших платежів, контроль за справлянням яких покладається на митні органи (далі — Висновок про повернення), форма якого наведена в додатку 1 до Порядку взаємодії, керівництвом Відділу за потреби ініціюється проведення перевірки в митному органі щодо правильності митного оформлення із залученням відповідних підрозділів митного органу. Порядок і форма складання документа, у якому відобразатимуться результати перевірки, визначаються наказом Державної митної служби України.

Разом з тим взаємовідносини митних органів та органів Державного казначейства України в процесі повернення помилково та/або надмірно зарахованих до бюджету митних та інших платежів, контроль за справлянням яких покладається на митні органи, регламентувалися Порядком взаємодії.

Відповідно до п. 2 цього Порядку повернення помилково та/або надмірно зарахованих до бюджету митних та інших платежів здійснюється на підставі висновку митного органу, що здійснював оформлення митної декларації. Зазначений висновок оформлюється відповідно до заяви платника, яка подається до митного органу, що здійснював оформлення митної декларації.

Згідно з п. 7 Порядку взаємодії на підставі отриманого Висновку про повернення відповідний

орган Державного казначейства України готує платіжні документи на перерахування коштів з рахунку з обліку доходів державного бюджету на рахунок, зазначений у Висновку про повернення, та протягом п'яти робочих днів від дати отри-

З урахуванням зазначеного колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України визнала, що законодавством відповідно до ч. 6 ст. 264 МК України визначено механізм повернення платникам податків коштів, що обліковуються на відповідних рахунках митного органу чи помилково та/або надмірно сплачених до бюджету, а тому на підставі аналізу наведених вище норм права дійшла такого правового висновку.

У разі якщо після сплати декларантом податків і зборів (обов'язкових платежів) згідно з митною вартістю товарів, визначеною митним органом, буде прийнято

мання Висновку про повернення здійснює повернення коштів з бюджету.

Таким чином, за Порядком взаємодії основною умовою повернення коштів є обов'язкова їх сплата та зарахування на рахунки відповідного бюджету.

рішення про застосування митної вартості, заявленої декларантом, сума надміру сплачених податків і зборів (обов'язкових платежів) повертається декларанту в порядку, передбаченому Порядком повернення та Порядком взаємодії, на підставі його заяви та у місячний термін з дня прийняття висновку митного органу, що здійснював оформлення митної декларації, про повернення з Державного бюджету України помилково та/або надмірно зарахованих до бюджету митних та інших платежів, контроль за справлянням яких покладається на митні органи (постанова Верховного Суду України від 15 квітня 2014 р. у справі № 21-29а14).

220.000.000 Публічна служба, її проходження, звільнення з публічної служби

220.010.000 Загальні питання державної служби

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування п. 48 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (затверджено постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 29 липня 1991 р. № 114; у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Положення про проходження служби) щодо можливості проведення позачергової атестації співробітників податкової міліції.

Згідно з ч. 1 ст. 24 Закону України від 4 грудня 1990 р. № 509-ХІІ «Про державну податкову службу в Україні» (чинного на час виникнення спірних правовідносин) особи начальницького складу податкової міліції проходять службу у порядку, встановленому законодавством для осіб начальницького складу органів внутрішніх справ.

Порядок проходження служби особами начальницького складу органів внутрішніх справ визначає Положення про проходження служби, в абз. 1 п. 47 якого встановлено, що з метою вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ, підвищення ефективності їх роботи, поліпшення добору, розстановки і виховання кадрів, стимулювання підвищення кваліфікації, ініціативності, творчої активності та відповідальності працівників за доручену справу проводиться атестація осіб рядового і начальницького складу. При цьому всебічно оцінюються їх ділові, професійні, моральні та особисті якості, рівень культури і здатність працювати з людьми, робляться висновки про відповідність займаній посаді і даються рекомендації щодо подальшої служби.

Згідно з п. 48 Положення про проходження служби атестація осіб середнього, старшого і вищого начальницького складу проводиться на кожній із займаних посад через чотири роки, а також при призначенні на вищу посаду, переміщенні на нижчу посаду і звільненні з органів внутрішніх справ, якщо переміщення по службі або звільнення провадиться по закінченні року з дня останньої атестації, а у виняткових випадках незалежно від цього строку.

Аналогічне правило містить і підпункт 1.4 п. 1 Інструкції про порядок проведення атестування особового складу органів внутрішніх справ України (затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22 березня 2005 р. № 181; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23 травня 2005 р. за № 559/10839; далі — Інструкція)⁵, затвердженої на виконання пунктів 47, 48 Положення про проходження служби, відповідно до якого атестування осіб середнього, старшого і вищого начальницького складу проводиться: на кожній із займаних посад — через

⁵ У редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин.

4 роки; при призначенні на вищу посаду, переміщенні на нижчу посаду і звільненні з органів внутрішніх справ, якщо переміщення по службі або звільнення провадиться по закінченні року з

дня останньої атестації, а у виняткових випадках (зокрема при скороченні штатів чи реорганізації органів внутрішніх справ України) незалежно від цього строку.

З огляду на викладене колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що у виняткових випадках атестація при звільненні з органів внутрішніх справ України може проводитись незалежно від дати проведення останньої атестації. Підпункт 1.4 п. 1 Інструкції не містить вичерпного переліку виняткових випадків, за яких атестація

проводиться незалежно від спливу річного строку з дня останньої атестації. До таких випадків можна віднести і встановлені в ході службового розслідування за період служби після проведення попередньої атестації обставини, які викликали необхідність у перевірці відповідності особи займаній посаді (постанова Верховного Суду України від 18 березня 2014 р. у справі № 21-16а14).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування п. 68 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (затверджено постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 29 липня 1991 р. № 114; у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Положення про проходження служби) щодо звільнення з органів внутрішніх справ за власним бажанням у строк, узгоджений сторонами трудового договору.

Відповідно до підпункту «ж» п. 63 Положення про проходження служби особи рядового і молодшого начальницького складу звільняються зі служби в запас (з постановкою на військовий облік) за власним бажанням — при наявності поважних причин, що перешкоджають виконанню службових обов'язків.

обумовлена особливим правовим положенням працівника органу внутрішніх справ, що стосується, наприклад, виконання ним обов'язків по забезпеченню безпеки громадян та громадського порядку, здійснення оперативно-розшукових заходів тощо.

Згідно з п. 68 цього Положення особи рядового і начальницького складу, які виявили бажання звільнитися зі служби за особистим проханням, попереджають прямого начальника органу внутрішніх справ про прийняте ними рішення не пізніше як за три місяці до дня звільнення, про що подають рапорт за командою.

Проте у межах передбаченого п. 68 Положення про проходження служби строку з дня подання рапорту про звільнення сторони трудового договору вправі домовитися про звільнення в коротший строк.

Така позиція законодавця, на відміну від загального правила про обов'язок попередити власника чи уповноважений ним орган про звільнення за власним бажанням за два тижні,

Такою домовленістю, зокрема, слід вважати зазначення у рапорті конкретної дати, з якої (до настання якої) працівник міліції має бажання звільнитися зі служби до закінчення передбаченого п. 68 зазначеного Положення строку та згоду уповноваженого органу звільнити цього працівника у визначений ним термін.

Таким чином, видача уповноваженим органом наказу про звільнення працівника міліції зі служби до закінчення передбаченого п. 68 Положення про проходження служби

строку, якщо таке прохання міститься у рапорті про звільнення, є правомірною (постанова Верховного Суду України від 24 червня 2014 р. у справі № 21-241а14).

220.040.000 Соціальний захист державних службовців

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування положення ст. 22 Закону України від 20 грудня 1990 р. № 565-XII «Про міліцію» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 565-XII) щодо можливості збереження установлених законом пільг для працівників міліції, звільнених зі служби за віком, хворобою або вислугою років.

Порядок та умови проходження служби в міліції згідно з ч. 1 ст. 18 Закону № 565-XII регламентуються Положенням про проходження

служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (затверджено постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 29 липня

1991 р. № 114; у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин).

У п. 64 цього Положення закріплено перелік підстав для звільнення осіб середнього, старшого і вищого начальницького складу зі служби.

Таким чином, незалежно від наявності умов для призначення пенсії за вислугу років, перелік яких міститься у ст. 12 Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», право на

Частиною 6 ст. 22 Закону № 565-ХІІ визначено підстави, у разі звільнення за якими передбачено право на збереження пільг, встановлених цим Законом, а саме: за віком, хворобою або вислугою років, які відповідають підпунктам «а», «б» п. 64 зазначеного Положення.

збереження установлених Законом № 565-ХІІ пільг має лише працівник міліції, звільнений зі служби з підстав, визначених у ст. 22 цього Закону, тобто за віком, хворобою або вислугою років (постанова Верховного Суду України від 8 квітня 2014 р. у справі № 21-42а14).

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування п. 5 постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2000 р. № 865 «Про деякі питання вдосконалення визначення розмірів заробітку для обчислення пенсії» (далі — постанова № 865) та п. 8 Порядку видачі довідок про заробітну плату для перерахунку пенсій державним службовцям у разі ліквідації органів, з яких особа вийшла на пенсію, а також перейменування (відсутності) посад (затверджено спільним наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Головного управління державної служби України від 3 грудня 2003 р. № 319/144; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 9 грудня 2003 р. за № 1134/8455; далі — Порядок видачі довідок) щодо органу, уповноваженого видати довідку про заробітну плату, необхідну для перерахунку пенсії державним службовцям у разі, якщо державний орган перебуває у стадії ліквідації.

Згідно зі ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

З положень ст. 37¹ Закону України від 16 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ «Про державну службу» та постанови № 865 убачається, що у разі підвищення розміру заробітної плати працюючим державним службовцям, а також у зв'язку із набуттям особою права на пенсійне забезпечення державного службовця за цим Законом відповідно здійснюється перерахунок раніше призначених пенсій. Перерахунок здійснюється на підставі довідки про заробітну плату працюючого державного службовця на відповідній посаді, з якої призначено пенсію.

Згідно з п. 5 постанови № 865 перерахунок пенсій провадиться з місяця підвищення розміру заробітної плати працюючого державного службовця на підставі поданої заяви та довідок, виданих державними органами за останнім місцем

За таких обставин, враховуючи вимогу п. 8 Порядку видачі довідок, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку про те, що у разі якщо державний орган

роботи. У разі ліквідації державного органу довідку видає орган, який є правонаступником, а у разі його відсутності та перейменування (відсутності) посад довідка видається у порядку, встановленому Міністерством соціальної політики України за погодженням з Головним управлінням державної служби України.

Відповідно до п. 3 Порядку видачі довідок у разі ліквідації державного органу, з якого особа вийшла на пенсію, без правонаступника довідки про заробітну плату для перерахунку пенсій державним службовцям видають: головні управління праці та соціального захисту населення обласної, управління праці та соціального захисту населення районної державних адміністрацій — особам, які вийшли на пенсію з відповідних місцевих державних органів.

У п. 8 Порядку видачі довідок зазначено, що у разі якщо державний орган перебуває у стадії ліквідації, довідки про заробітну плату для перерахунку пенсії видає ліквідаційна комісія.

перебуває у стадії ліквідації, то довідки про заробітну плату для перерахунку пенсії державним службовцям видає ліквідаційна комісія (постанова Верховного Суду України від 22 квітня 2014 р. у справі № 21-7а14).

240.000.000 Державне регулювання соціального страхування і соціального забезпечення

240.080.020 Обчислення стажу роботи для призначення пенсій

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування ч. 4 ст. 24 Закону України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (далі — Закон № 1058-IV), статей 19, 56 Закону України від 5 листопада 1991 р. № 1788-XII «Про пенсійне забезпечення» (далі — Закон № 1788-XII) щодо можливості зарахування періоду навчання у вищому навчальному закладі до стажу роботи, який дає право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах за Списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці, зайнятість в яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 р. № 36; далі — список № 1).

Відповідно до ч. 4 ст. 24 Закону № 1058-IV зарахування періодів трудової діяльності та інших періодів, що враховувалися до стажу роботи для призначення пенсії до набрання чинності зазначеним Законом, можливе в порядку і на умовах, передбачених законодавством, що діяло раніше, крім випадків, передбачених Законом № 1058-IV.

Перелік видів трудової діяльності, що зараховується до стажу роботи, який дає право на трудову пенсію, визначено ст. 56 Закону № 1788-XII. Зокрема, п. «д» ч. 3 цієї статті передбачено, що до стажу роботи, який дає право на трудову пенсію, зараховується навчання у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах, в училищах і на курсах по підготовці кадрів, підвищенню кваліфікації та перекваліфікації, в аспірантурі, докторантурі і клінічній ординатурі.

На думку колегії суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, на підставі зазначеної норми права період навчання в інституті слід зараховувати до загального стажу.

Разом з цим відповідно до ч. 5 ст. 56 Закону № 1788-XII час, що зараховується до стажу роботи для призначення пенсії за віком, а також до стажу роботи із шкідливими умовами, який дає

Проаналізувавши наведені норми матеріального права, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що період навчання у вищих навчальних закладах не

право на призначення пенсії на пільгових умовах і у пільгових розмірах (статті 13, 14 цього Закону), законодавець пов'язує з перебуванням на інвалідності у зв'язку з нещасним випадком на виробництві або професійним захворюванням.

Інших випадків зарахування до стажу роботи, який дає право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах, зазначена норма Закону № 1788-XII не містить.

Також слід зауважити, що поняття системи освіти, її мету, та структуру визначено Законом України від 23 травня 1991 р. № 1060-XII «Про освіту» (далі — Закон № 1060-XII). Згідно із цим Законом до структури освіти входять, зокрема, вища і професійно-технічна освіта, та визначено види вищих навчальних і професійно-технічних навчальних закладів (статті 40—43). За змістом статей 41, 43 Закону № 1060-XII інститут є вищим навчальним закладом.

Можливість зарахування часу навчання до трудового стажу, що дає право на пільги, передбачена лише щодо професійно-технічних навчальних закладів, які не є вищими навчальними закладами (ст. 38 Закону України від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР «Про професійно-технічну освіту»).

може бути зараховано до стажу роботи, що дає право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах за списком № 1 (постанова Верховного Суду України від 25 березня 2014 р. у справі № 21-47а14).

240.080.030 Обчислення і призначення пенсій. Перерахунок пенсій

1. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування ст. 1, 8 Закону України від 2 вересня 2008 р. № 345-VI «Про підвищення престижності шахтарської праці» (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 345-VI) щодо можливості віднесення посади хронометражиста на підземних роботах до Списку № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці, зайнятість в яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 р. № 36; далі — список № 1).

Відповідно до ст. 1 Закону № 345-VI його дія поширюється на працівників, які видобувають вугілля, залізну руду, руди кольорових і рідкісних металів, марганцеві та уранові руди, працівників шахтобудівних підприємств, які зайняті на підземних роботах повний робочий день, та працівників державних воєнізованих аварійно-рятувальних служб (формувань) у вугільній промисловості — за списком № 1, затвердженим Кабінетом Міністрів України (далі — шахтарі), та членів їх сімей.

Згідно зі ст. 8 цього Закону мінімальний розмір пенсії шахтарям, які відпрацювали на підземних роботах не менш як 15 років для чоловіків та 7,5 років для жінок за списком № 1, затвердженим Кабінетом Міністрів України, встановлюється незалежно від місця останньої роботи, у роз-

На підставі системного аналізу зазначених норм права колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла такого висновку.

До кола працівників, на яких поширюється дія Закону № 345-VI та встановлені цим Законом пільги, належать тільки працівники, зазначені у списку № 1, які були зайняті на підземних роботах саме повний робочий день.

2. Висновок Верховного Суду України про правильне застосування статей 49 та 63 Закону України від 9 квітня 1992 р. № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин; далі — Закон № 2262-XII) щодо підстав для повідомлення про відмову в перерахунку пенсії.

Відповідно до ст. 49 Закону № 2262-XII пенсію згідно з цим Законом призначають органи Пенсійного Фонду України (далі — ПФУ).

Документи про призначення пенсії розглядає орган ПФУ і не пізніше ніж у 10-денний строк з дня їх надходження приймає рішення про призначення або про відмову в призначенні пенсії.

Документом, який підтверджує призначення пенсії, є пенсійне посвідчення, що видається органом ПФУ.

мірі 80 відсотків середньої заробітної плати шахтаря, але не менш як три розміри прожиткового мінімуму, встановленого для осіб, які втратили працездатність.

Відповідно до п. «а» підрозд. 1 «Підземні роботи в шахтах, рудниках і копальнях на видобуванні корисних копалин, в геологорозвідці, на дренажних шахтах, на будівництві шахт, рудників, копалень» розд. 1 «Гірничі роботи» списку № 1 передбачена зайнятість повний робочий день на підземних роботах.

Пунктом «г» цього підрозділу списку № 1 передбачено, що посада хронометражиста на підземних роботах передбачає зайнятість на підземних роботах 50 і більше відсотків робочого часу на рік (в обліковому періоді).

Оскільки посада хронометражиста на підземних роботах належить до п. «г» підрозд. 1 розд. 1 списку № 1, яким передбачено зайнятість на підземних роботах і більше відсотків робочого часу на рік (в обліковому періоді), то дія Закону № 345-VI на позивача не поширюється (постанова Верховного Суду України від 28 січня 2014 р. у справі № 21-455a13).

Повідомлення про відмову в призначенні пенсії із зазначенням причини орган ПФУ видає (надсилає) заявникові не пізніше ніж протягом п'яти днів після прийняття відповідного рішення.

Згідно зі ст. 63 Закону № 2262-XII перерахунок раніше призначених пенсій військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію за цим Законом та членам їх сімей у зв'язку із введенням в дію цього Закону провадиться за документами, що є у пенсійній справі, а також додат-

ковими документами, поданими пенсіонерами на час перерахунку.

Якщо пенсіонер згодом подасть додаткові документи, які дають право на подальше підвищення пенсії, то пенсія перераховується за нормами цього Закону. При цьому перерахунок провадиться за минулий час, але не більш як за 12 місяців з дня подання додаткових документів і не раніше, ніж з дня введення в дію зазначеного Закону.

Усі призначені за Законом № 2262-ХІІ пенсії підлягають перерахунку у зв'язку зі зміною розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, або у зв'язку із введенням для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством. Перерахунок пенсій здійснюється на момент виникнення права на перерахунок пенсій і провадиться у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, у строки, передбачені ч. 2 ст. 51 цього Закону. У разі якщо внаслідок перерахунку пенсій, передбаченого цією частиною, розміри пенсій звільненим зі служби військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію за цим Законом, є нижчими, зберігаються розміри раніше призначених пенсій.

Постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2008 р. № 45 затверджено Порядок проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі — Порядок проведення перерахунку).

Враховуючи наведене, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України вирішила, що відповідно до ст. 49 та 63 Закону № 2262-ХІІ підставою для повідомлення про

Порядком проведення перерахунку визначено процедуру перерахунку пенсії та належні для цього підстави.

Питання щодо подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону № 2262-ХІІ, крім пенсій військовослужбовцям строкової служби та членам їх сімей, урегульовано Порядком подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (затверджено постановою правління ПФУ від 30 січня 2007 р. № 3-1; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15 лютого 2007 р. за № 135/13402).

Відповідно до п. 4 цього Порядку заява про переведення з одного виду пенсії на інший, про перерахунок пенсії подається до органу, що призначає пенсію, заявником за місцем проживання, а при необхідності — його законним представником за місцем проживання.

Системний аналіз зазначених норм права дає змогу дійти висновку, що підставою для вчинення дій, спрямованих на перерахунок раніше призначених пенсій, може бути як відповідна заява пенсіонера та додані до неї документи, так і рішення, прийняте Кабінетом Міністрів України, про що державні органи, визначені Порядком проведення перерахунку, повідомляють орган ПФУ.

За результатами розгляду заяви та доданих до неї документів пенсійний орган ухвалює рішення про перерахунок чи про відмову в перерахунку раніше призначеної пенсії.

Рішення про відмову із зазначенням причини орган ПФУ видає (надсилає) заявникові протягом п'яти днів з дня його прийняття.

Відмову в перерахунку пенсії може бути виключно рішення, прийняте з цього питання (постанова Верховного Суду України від 22 квітня 2014 р. у справі № 21-484а13).

(Продовження матеріалу буде опубліковано в наступних номерах журналу)